

Det händer att kungen över vikingariket Foteviken talar norska!

”Det är klart att vi måste ha en kung! Hur skulle det annars se ut?”

Detta tvära påstående och denna fråga kommer snabbt från lagman Sven, en av vikingastadens innevånare, därtill huvudman för lagmansätten, den ätt som tillsammans med kungaätten anses för att forma rikets främste arvingar.

”Vad vore ett kungarike utan en kung? Den mannen kan berätta mycket om sina resor men också om alla de städer han besökt. Det händer att han i goda vänners lag, när timmen är sen, ölet flödar och buken fylld med mat, öppnar sina minnens stora gömmor och sin mun.”

Nej, vikingariket sydväst om svearnas välde styrs av en stark hand men också av kloka män och kvinnor. Dessa har inget emot att ledas av en till åren kommen man med stort skägg och behaglig kroppsform som utgör en välbehövlig motvikt mot rikets något skintorre lagman.

Kung Björn är son till en norsk storman som med sin familj slog sig ner i grannlandet. I spet-

sen för en liten härskara av män och kvinnor landsteg vår kung en morgon på halvön här vid Foteviken. Med sig hade han endast några usla tält. Med list skapade han vänner bland landets mäktigaste herreätter och snart vann han mer och mer mark. En dag uppsökte han kungen i grannlandet. Följet hans var vackert att skåda, män som inte väjde för någon fara, oavsett från vapenmetall, det skrivna ordet eller munhuggeri. Kung Björn lade sitt svärd på sin grannes bord och krävde frihet för sitt land. Tre voro männen som med präntat frihetsdokument red från det mötet.

Som alla kungar är Fotevikens härskare fåfång, lång i orden och saknar luskam. Till skillnad från andra skånska regenter är han dock gift med en vacker och klok kvinna. Som dotter till en fransk vinhandlareätt för hon sig på ett värdigt sätt. Hon kan också prygla och banna sin man vilket alltid ger upphov till stor gamman och lustighet i staden. Detta är behövt ty en kungs framgång mäts också i hur mycket det tisslas och tasslas i stugor och vid matborden.

Bakgrunden: Danmarks äldsta kungar

Det danska kungahuset är i dag världens äldsta monarki. Den nuvarande regenten Margareta II har direkta släktrationer ner till den första kungen över Danmark Harald Blåtand och hans far Gorm den gamle. Dessa två levde på 900-talet. Från mer eller mindre trovärdiga berättelser känner man dock flera ännu äldre regenter i Danmark än Gorm och Harald. Det är dock omöjligt att reda ut hur stora områden de regerade över och om det fanns flera kungar samtidigt inom det som vi i dag kallar Danmark och Syd-Sverige. Först med Harald Blåtand verkar dessa olika kungadömen ha blivit underkuvade och lagda under en enda regent.

Eftersom de äldsta skrivna källor som bevarats rör relationerna mellan tyskar och daner i gränslandet i södra Jylland finns namnet på en mängd danska kungar i detta område från 600-talet och framåt. Troligtvis var dessa endast regenter över det som i dag kallas Jylland. Folkslaget daner var nämligen redan på 600-talet uppdelade i olika grupper. I Beowulfkvädet från denna tid talas om västdaner, syddaner och östdaner. Var och en av dessa folkgrupper har säkert haft en eller flera kungar.

Utmed dåvarande danska sydgränsen i nuvarande Nordtyskland vid Slesvig, uppfördes tvärs över Jylland i början av 700-talet en mäktig försvarsvall, Da-

nevirke. Årsringsdateringar av påträffat trävirke visar att denna började uppföras i början av 700-talet. Ett sådant byggnadsverk har fordrat tusentals människors arbete under lång tid. Endast en stark kungamakt har kunnat ge order om detta. Irriterande nog vet vi inte vilken kung som gett order om uppförandet av denna försvarslinje. I öster slutar vallen vid resterna efter den berömda och mycket stora vikingastaden Hedeby. Det är ingen tvekan om att Hedeby har spelat en avgörande roll i det politiska spelet i vikingatidens Danmark. Staden låg på den tiden i danskarnas land men många hårda kamper stod under 800- och 900-talen om vem som skulle vara herrar på platsen. En viktig handelsrutt mellan västra Europa och Östersjön/Ryssland gick vid denna tid den korta landvägen över södra Jylland där landet är smalast.

Tyvär ger de bevarade skrivna källorna en mycket sned bild över maktstrukturen i det vikingatida Norden. Detta beror på att nordborna vid denna tid inte själva använde sig av gåspennan och pergamentet för att dokumentera sin historia. Vi får helt förlita oss till utländska källor och då främst frankiska källor. Dessa berättar väldigt mycket om det danska område som låg dem närmast, nämligen Sydjylland, men i stort intet om förhållandena i resten av Norden.

Frankernas mäktige härskare Karl den store kom till

Enligt en gammal legend stod den mäktiga drottning Thyra bakom byggandet av den stora försvarsvallen Danevirke i Jylland på gränsen mot Tyskland. Detta har visat sig felaktigt. Vallen började byggas på 700-talet, tvåhundra år innan Thyras livstid.

Karl den store. Sentida byst i Aachen domkyrka, troligen tillverkad efter 1349. Aachen var kejsar Karls huvudpalats.

makten året 768 och tre år senare blev han ensam regent av frankerriket. År 772 började Karl utvidga sitt väldiga rike åt nordväst, in i sachsarnas land. Samma område är i dag tyska Sachsen, Westfalen, Hannover och Oldenburg norr om Lübeck. Inte mindre än arton fältslag kom att stå mellan franker och sachsare innan fred kunde uppnås. En av sachsarnas ledare, Widukind, tvingades år 777 att fly till danskarnas kung Sigfred. Även om danskarna inte direkt var involverade i krigshandlingarna blev det snart förhandlingar mellan kung Sigfred och Karl den store. Att den segerrike frankerhärskaren med sina stora styrkor inte attackerade Sigfred kan tyda på att danskarna har varit så starka att detta inte låtit sig göra. Karl den store verkar dock inte ha haft några höga tankar om sin granne i norr, vilket framgår av hans ord till en av sina fredsförhandlare ”om ej heller du vill träda fram för den uppblåste Sigfred som med gudalös stav nu styr ett förpestat rike”.

Ca år 800 härskade i Danmark kung Godefrid. År 804 samlade denne kung både flotta och armé vid staden Hedeby för att vara beredd om Karl den store skulle gå till anfall. Fredssamtal gjorde emellertid att faran kunde blåsas över. Året 808 attackerade emellertid Godefrid med sin flotta sina grannar i sydost, trängde

in i deras land och ödelade också deras blomstrande handelsstad Reric. Denna stad har antagligen snabbt växt sig stor och blivit en konkurrent till danernas stad Hedeby. Godefrid bortförde Rerics handelsmän; troligen har de tvångsförflyttats till Hedeby.

År 810 mördades kung Godefrid av en av sina hirdmän. Brorsonen Hemming blev ny kung. Han dog visserligen redan två år senare men hann trots detta sluta fred med Karl den store. Det är under dessa fredsamtal som det vikingatida Skåne plötsligt stiger fram i historiens ljus. Visserligen blir det bara som en blixtnamn från klar himmel och i form av ett namn, men ändå. Med i fredsförhandlingarna hade nämligen Hemming i sitt följe sin bror Hankwin och Angandeo, Osfrid med smeknamnet Turdimulo, Warstein, Suomi, Urm, Osfrid - Heiligens son, Osfrid från Schonen, Hebbi och Aowin.

Osfrid från Skåne! Inget mer, bara ett namn! Vem var denne Osfrid, vad hade han för rang? Eftersom han speciellt omtalas med sitt namn och varifrån han kom, kan man tolka det som att han varit härskare över just Skåne. Kanske antyder denna notis att Skåne vid denna tid inte varit en självklar del av Danmark men att befolkningen trots detta räknat sig som daner varför man stod på Hemmings sida i kampen? Eller var det så att man ingått i det territorium som kallades Danmark men inte räknade sig till danerna? Eller ...? Som synes är frågetecknen många och tyvärr kommer de aldrig att rätas ut.

Vi vet alltså inte över hur stora områden som dåtidens omtalade dansk kungar regerade över. Året 826 stiger en av dessa fram i ljuset på ett mycket detaljerat sätt. Av en ödets nyck har det bevarats en omfattande dikt som berättar hur det gick till när den danske vikingakungen Harald Klak besökte den frankiske kejsaren Ludvig den fromme för att låta döpa sig. Det var munken - kanske var han abbot - Ermoldus Nigellus som samtidigt med händelsen skrev en längre dikt för att förhärliga kejsaren. Dikten ger en bra bild av det storslagna liv som levdes av överklassen under vikingatiden:

*”Dessa folk man förr kallade med ett namn,
som är gammalt,
danerna, fortfarande ännu kallar man dem så;
men normanner det frankiska språk dem ofta
benämner,
rappa och raska de är, vapnen använder de flinkt.*

*Detta folkslag känner man vitt och brett,
skeppet är deras omsorg, havet de nästan bebo,
fagra i åsyn de är, och växten och hållningen ädel.
Sagan berättar, från dem härstammar frankernas ätt.*

*Se, där svävar på Rhens böljor väl hundra sneckor
(vikingaskepp),
vackert är vart enda skepp prytt med snövit segel.
Det är den sändefärd stolt, som kommer från daner-
nas stammar.
Harald, som drott, står på det första skepp.
Dig, kejsar Ludvig, han söker och bringar dig hyll-
ning som sig bör.”*

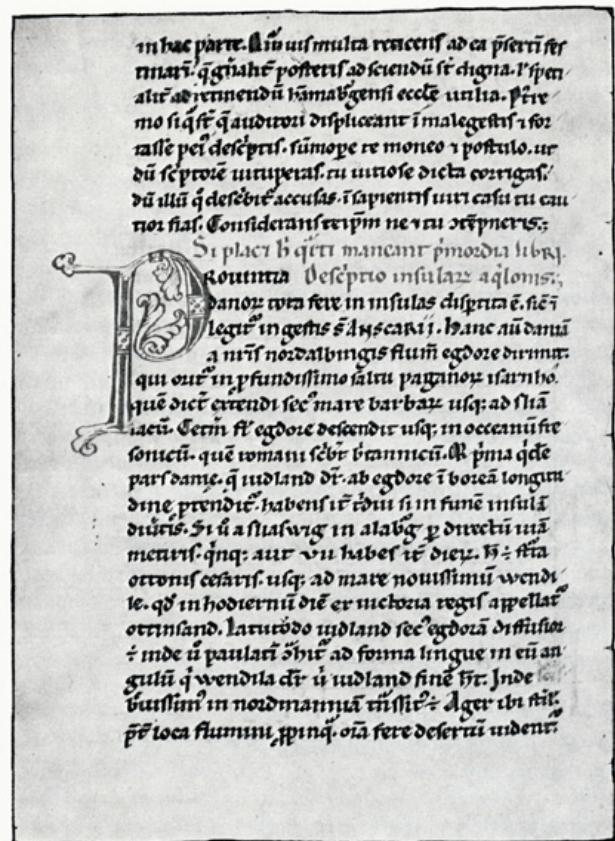
Harald Klak blev emellertid redan år 827 förjagad från Danmark och en ny kung trädde fram, Horik den äldre, en av gamle kung Godefrids söner. Denne tvingades år 847 till fred med kejsare Ludvig. Horik stupade år 854 under ett inbördeskrig. Ny kung blev Horik den yngre. När denne kung dog vet vi inte men det måste ha varit efter år 864. Han mottog nämligen detta år ett brev från påven. Påven uppmanade den danske kungen att låta sig döpas.

Går vi tio år framåt i tiden, till året 873, verkar det ha funnits två kungar i Danmark, bröderna Halvdan och Sigfred. Uppgifter om dessa härstammar från handskrifter som skrevs i klostret Fulda. En fred slöts med kejsar Ludvig den tyske. Adam av Bremen skrev om detta på 1060-talet:

”Sigfred regerade samman med sin bror Halvdan. De sände gåvor till kung Ludvig, nämligen ett svärd med fäste av guld samt andra ting och bad om fred. Efter att det från bägges sidor var sänt förhandlare till Ejderfloden, svor de på sina vapen – sådant är seden hos detta folk – att de ville hålla en obrytbar fred. Det fanns också andra kungar hos danerna eller nordmännen, som på den tiden härjade Gallien med sjörövarangrepp”.

Sju år senare var eden glömd och danskarna gick med en stor flotta upp i floden Ejdern. I den följande kampen mellan danskar och sachsare blev sachsarna nedhuggna i tusental, däribland den mäktige sachserhertigen Bruno med stormän och nio biskopar. År 891 förlorar danskarna ett stort slag vid Dyle i Brabant och två kungar, Sigfred och Godfred, stupade. Av dessa händelser, bevarade som korta blixtljus i historiens mörker, förstår man att det inte är helt lätt att hålla ordning på alla dessa danska kungar med samma namn. Namnet Sigfred åsyftar tydligen två, kanske tre personer, Godefrid har troligtvis varit namnet på två olika kungar, likaså de som bar kunganamnet Horik. Kanske levde de under olika tider, kanske har de samtida återberättarna blandat ihop dem. Men så är det nu en gång för alla med den tidiga danska vikingahistorien.

Om den politiska situationen i södra Jylland under det tidiga 900-talet skriver Adam av Bremen:

En sida ur Adam av Bremens handskrift som han författade på 1060-talet.

”Följande har jag hört direkt av den pålitlige danske kungen Sven (Estridsen), när han på min begäran räknade upp sina förfäder. Efter nordmännens nederlag, sade han, härskade, så vitt jag har mig bekant, Helge, som var älskad av sitt folk på grund av sin rättvisa och helighet. Han efterträddes av Olof, som kom från sveonernas land och med vapenmakt erövrade danernas rike. Han hade många söner, av vilka Chnob och Gurd bemäktigade sig tronen efter faderns död.”

Två runstenar från Hedebyområdet bekräftar Adams uppgifter. Båda är resta av Asfrid, dotter till en trolig dansk vid namn Odinkar. Hon var gift med Gnupa (Chnob) och hade med honom sonen Sigtrygg. På den ena stenen omtalas dessutom att Sigtrygg varit kung. I början av 900-talet skulle det alltså ha funnits tre generationer av ättlingar från sveonernas, eller svearnas, rike som kungar i Hedeby - Olof, Gnupa och Sigtrygg. Vi vet exakt när detta välde tog slut. Enligt samtida källor förde nämligen kejsar Henrik I år 934 krig mot danerna och tvang då deras kung Gnupa att döpa sig. Året efter besökte biskop Unni från Bremen danerna och han försökte då få kung Gorm att låta sig döpas, något som helt misslyckades. Gorm hade uppenbart tagit över kungamakten i södra Jylland.

Om kung Gorm, eller Vurm, berättade kung Sven Estridsen (Gorms barnbarns barnbarn) för Adam av

Bremen att han var den ”som jag vill kalla en gruvlig orm och som var i hög grad fientligt inställd till alla kristna. Han planerade att fullständigt utrota kristendomen i Danmark, fördrev Guds präster från sitt område och lät också döda många under tortyr”.

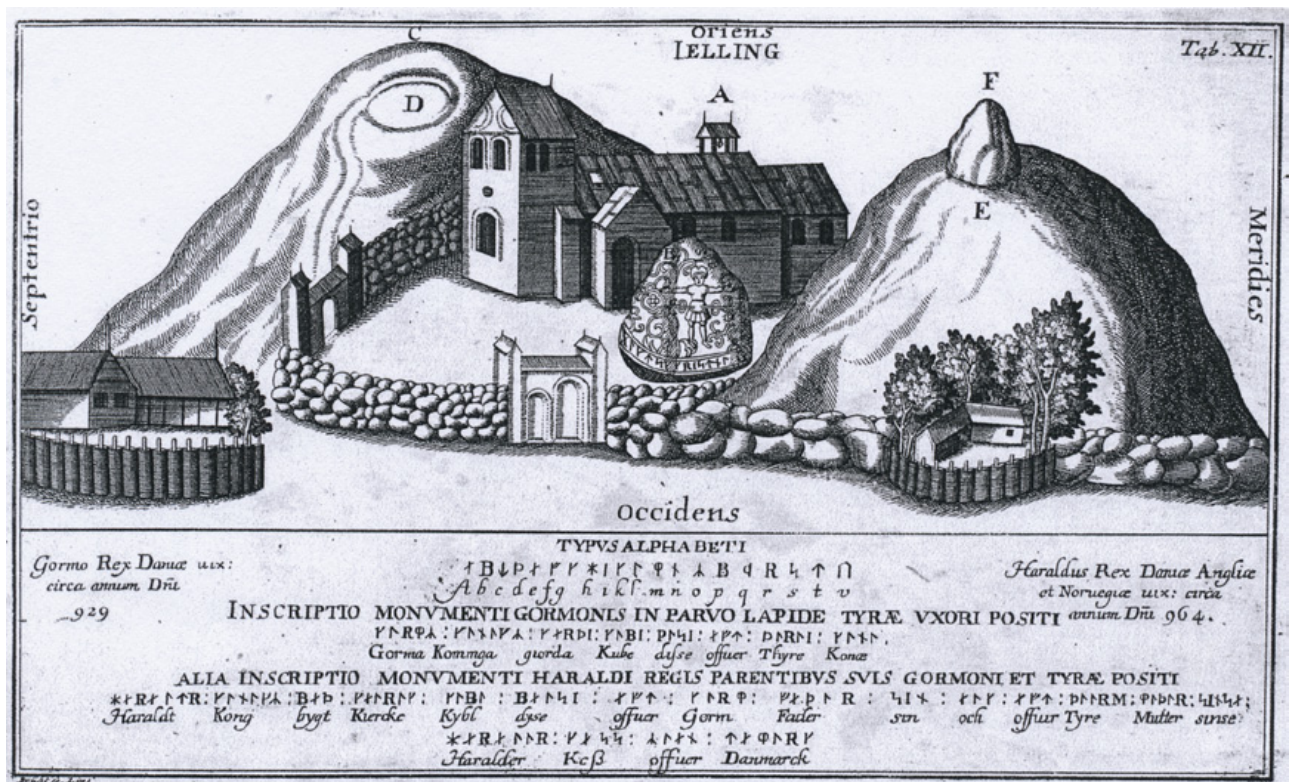
Gorm gifte sig med Thyra som enligt äldre sägner ska ha varit en kraftfull kvinna. Han har regerat över delar av eller hela Jylland med huvudsätet i Jelling. Här lät han mitt i en enorm skeppssättning resa en runsten över Thyra. Texten lyder: ”Kurm kunukr karthi kubl thussi aft Thurui kun sina Tanmarkar bot”. På nutida svenska blir detta: ”Kung Gorm gjorde detta kummel efter sin hustru Thyra, Danmarks beskyddare”.

Gorm och Thyra fick flera barn, däribland Harald som skulle få smeknamnet Blåtand. Det verkar som om sonen Harald Blåtand varit medregent en tid redan under faderns levnad. Om Harald vet vi att han, till skillnad mot fadern, var vänligt inställd mot de kristna. Året 948 vigde ärkebiskop Adaldag av Hamburg/Bremen tre biskopar för verksamheter i Danmark. Detta år måste därför rimligtvis Harald ha regerat, något annat är otänkbart då fadern var hatisk mot de kristna. Harald måste dessutom ha varit kung året 954 då den förvisade norske kungen Erik Blodöx dog i England och hans hustru Gunhild med sina söner kom till honom i Danmark. Harald tog emot flyktingarna och knäsatte till och med Eriks och Gunhilds barn Harald Gråfäll.

Harald Blåtand lät resa denna bild- och runsten bredvid sin faders runsten i Jelling. Texten lyder i översättning:

”Harald konung lät göra dessa kummel efter Gorm, fader sin, och efter Thyra, moder sin. Den Harald som vann Danmark alla och Norge och gjorde danerna kristna.”

På detta kopparstick från slutet av 1500-talet ses Jelling kyrka omgiven av Gorms hög i bakgrunden och Thyras hög i förgrunden. Vid utgrävning av Thyras hög har den visat sig helt tom. Harald Blåtands stora runsten står vid denna tid uppe på högen.

Dessa tre förgyllda metallplattor från början av 1100-talet har suttit på ett altare. Bildserien visar hur biskop Poppo håller sin hand i en järnhandske över öppen eld. Därefter drar han ut den oskadade handen och kung Harald Blåtand blir så imponerad att han låter sig döpas.

Gorm har troligtvis avlidit först året 958. På vintern detta året uppkastades nämligen en enorm gravhög i Jelling som man menar har varit Gorms. Troligt är således att Harald och Gorm varit samregenter, något som inte var ovanligt att döma av samtida källor som omtalar tidigare danska kungar.

Harald Blåtand gifte sig på 960-talet med Tofa, en dotter till den mäktige Mistivoj som härskade i området utmed sydvästra Östersjöns kust. Troligtvis var Harald tvungen att döpa sig innan giftermålet eftersom svärfadern var en hängiven kristen. Med Mistivojs hjälp kunde nu Harald mobilisera en stor armé och flotta i syfte att bli ensam kung över danerna. En stark flotta var en förutsättning för detta eftersom Danmark består av mängder med öar och sund. Under 970-talet erövrade han de olika danska områdena öster om Jylland. Han attackerade och erövrade även områdena kring Oslofjorden i södra Norge. I samband med dessa erövringar lät han uppföra runda garnisonsborgar, s.k. trelleborgar, samt införa kristendomen. Så anlade han t.ex. direkt utanför varje borg en träkyrka.

Harald Blåtands äldsta son var Sven Otto med tillnamnet tveskägg. År 974 omtalas Sven Otto fortfarande vara ett barn. Runt 980 försökte han emellertid ta över makten i faderns rike. Adam av Bremen skriver:

”Plötsligt igångsattes alltså ett uppror, danerna avsvor sig kristendomen, upphöjde Sven till kung och förklarade Harald krig. ... I detta eländiga krig blev Harald och hans anhängare besegrade. Kungen själv sårades och flydde ur striden, gick ombord på ett skepp och lyckades undkomma till det samhälle i slavernas land som kallas Jumne (nuvarande Wollin).”

Kung Harald dog 985 eller 986 av sina sår och fördes, enligt Adam, av sina soldater tillbaka till Danmark där han begravdes i den kyrka i Roskilde som han låtit uppföra till den Heliga Treenighetens ära. Enligt andra källor blev kungen mördad; några menar att det skedde med en pil i ändan medan kungen utträttade sina behov i skogen.

Sven Tveskägg regerade endast en kort tid innan sveakungen Erik Segersäll attackerade Danmark och fördrev honom. Han företog då med en flotta ett anfall på England där han anslöt sig till den norske kungasonen Olav Trygvasson. Tillsammans attackerade de London den 8 september 994. Då detta misslyckades angrep vikingarna andra områden och snart fick kung Etelred den rådvile köpa sitt land fritt genom att betala 16.000 pund i silver. Kung Sven verkar nu ha vänt tillbaka till Danmark som under hans frånvaro varit ockuperat av sveakungen Erik Segersäll. Kanske var det Eriks död som möjliggjorde detta. Två år senare var Sven tveskägg dock tillbaka i England och han härjade under flera år både i detta land och i Normandie. År 1000 anslöt han sig till den nye svenske kungen Olof Skötkonung och i sjöslaget vid Svolder stupar deras gemensamme fiende – Svens tidigare vän - Norgekungen Olav Trygvasson. Svolder var troligtvis namnet på ön Ven i Öresund.

Sven Tveskägg återvände snart till England och krävde ut nya silverskatter. Året 1013 lade han så hela landet under sig men redan efterföljande år dog han plötsligt i Gainsborough.

Sven Tveskäggs söner delar på faderns rike. Harald II blir kung i Danmark medan den andre sonen, Knut den store, med härens hjälp blev vald till ny kung av England. Som samregent hade han en man med nam-

net Edmund Järnsida. Denne dog emellertid redan år 1016 och Knut blev ensam kung över England. När sedan Harald II dog övertog Knut även Danmark som rike.

Året 1025 anföll den svenske och den norske kungen Danmark med både en landhär och en stark flotta. Knut befann sig vid tillfället i England men han samlade snabbt sin flotta och for mot fienden. Svenskarnas landhär hade tagit sig ner i Skåne och den norska och svenska flottan hade samlats i Helgeå i nordöstra Skåne. Här stod ett stort slag och Knut hade där segern. Genom denna framgång och en slutlig seger över norrmanerna år 1028 hade Knut lagt under sig vikingatidens största väld.

Den mäktige Knut dog år 1035. Hans död innebar också att det stora danska Nordsjöimperiet som han byggt upp gick under. I Danmark blev sonen Harde-

Denna gravsten direkt väster om Dalby kyrkas kor menas ligga över den danske kungen Harald Hen, död år 1080 och begravd i Dalby.

Kung Knut den store och drottning Ælfgifu avbildade på ett handmålat manuskript från ca 995-1035.

knut kung. Han levde ogift och när han dog av hjärtslag under en väns bröllop i London stod Danmark utan regent. Den norske kungen Magnus den gode tog då också över regentskapet i Danmark. Nu blandade sig emellertid Sven Tveskäggs systerson Sven Estridsen i kampen om Danmarks krona. Efter ett antal år med svåra strider mellan honom och Magnus den gode kunde Sven slutligen året 1047 bli hyllad som dansk kung. Hans motståndare trillade nämligen av hästen och bröt nacken.

Sven Estridsen verkar ha varit en gudfruktig man och under hans tid utvecklades relationerna mellan kung och kyrka. Hans dröm verkar ha varit att kunna lägga Norden under ett eget ärkestift, styrt av en ärkebiskop i Lund. För att uppnå detta började han samarbeta med ärkebiskopen i Bremen-Hamburg. Genom att understödja dennes ambition att bli patriark, dvs. påvens ställföreträdare, skulle målet kunna uppnås. Av dessa planer blev dock intet.

Sven Estridsen fick ett antal söner med lika många frillor. Dessa söner skulle komma att bli danska kungar efter varandra. Den äldste sonen Harald, med smeknamnet Hen, blev regent efter faderns död 1074. Sex år senare dog Harald och han begravdes i Dalby kyrka strax öster om Lund. Halvbrodern Knut blev ny kung men redan året 1086 mördades han av uppretade bönder i Odense på Fyn. Han blev år 1101 helgonförklarad av påven. Den broder som efterträdde honom kom att styra Danmark i en fredlig tid utan några större krigshandlingar men missväxt gjorde att han fick smeknamnet Olof Hunger. År 1095 slutade denne olycklige kung sina livsdagar.

Därmed är vi framme vid den fjärde sonen Erik Ejegod som fick ta över ett lyckligare regentskap än sin bror Oluf. Missväxten upphörde och de stora förväntningarnas tid verkar ha inträffat. Erik arbetade hårt på att få sin mördade bror Knut helgonförklarad. År 1104 dog han emellertid på väg till det heliga landet och hans yngre bror Niels, den femte i brodersräckan, blev kung; ett regentskap som varade fram till dess han mördades sommaren 1134 och Erik Ejegods son Erik Emune tog över. Denne hade som segrare i slaget vid Foteviken den 4 juni 1134 på ett dramatiskt sätt tagit över regentskapet över Danmark.

Minnesplatta över Erik Ejegods grav på Paphos, Cypern. Kungen dog här år 1033 på pilgrimsresa till det heliga landet.

Detta häfte är framtaget av Fotevikens Museum 2010.
Redaktör: Sven Rosborn.

